

BUDAPEST, XXII. KERÜLET, NAGYTÉTÉNYI ÚT 347–351. (HRSZ. 232340/1)

Üzemcsarnok és kiszolgáló létesítményeinek építése

Lelőhely-azonosító: 56883, 69977

KULCSSZAVAK: római kor, 2–4. század, temető, hamvasztásos sír, csontvázas sír, halomsír, árokkeretes sír, szarkofág, honfoglaláskor, középkor, Árpád-kor, 15–16. század, szórvány, újkor, árok

BUDAPEST, DISTRICT XXII, 347–351 NAGYTÉTÉNYI ROAD (PLOT NO. 232340/1)

Construction of an industrial hall and associated service buildings

Site IDs: 56883, 69977

KEYWORDS: Roman Age, 2nd–4th century AD, cemetery, cremation burial, inhumation burial, tumulus, ditch-enclosed grave, sarcophagus, Hungarian Conquest Period, Middle Ages, Árpadian Age, 15th–16th century, stray finds, Modern Period, ditch

2021. március 24. és június 4. között Nagytétény déli határában, beépítetlen, fás-bokros telken egy üzemcsarnok és kiszolgáló létesítményeinek (bekötőút, csapadékvíz-tározó) építéséhez kapcsolódóan a Budapesti Történeti Múzeum megelőző feltárást végzett. Az ásatás során segítségünkre volt Mráv Zsolt (Magyar Nemzeti Múzeum) és Vida István vezetésével a Magyar Nemzeti Múzeum Közösségi Régészeti Programjának tagsága, valamint régészet szakos egyetemi hallgatók.

A mintegy 2000 m² kiterjedésű munkaterületen közel 60, vegyes rítusú római kori sír, egy feltehetően késő római korszakra keltezhető árok (*fossa?*) derékszögű fordulásának rövidebb szakasza, és egy 17–18. századi árok került elő. A római kori sírok Campona auxiliáris táborának és vicusának nyugati, *limes* út menti, korábban ismeretlen temetőjéhez tartoztak.

A munkaterületen feltárt sírok sűrűsége és szóródása alapján keleti és déli irányban egyértelműen további sírok várhatóak, míg a nyugati részen valószínűleg elértük a temető szélét. Az itt megnyitott kisebb munkaterületen (csapadékvíz-tározó) ugyanis már nem találtunk sírokat, és az előkerült, derékszögben forduló késő római kori árok is inkább őrtoronyhoz, mintsem temetőhöz kapcsolódhatott.

Between March 24 and June 4, 2021, preventive archaeological excavations were conducted by the Budapest History Museum in the southern area of Nagytétény's territory on an undeveloped, wooded and scrub-covered plot in connection with the construction of an industrial hall and associated facilities (access road and stormwater retention basin). During the excavation, assistance was provided by Zsolt Mráv (Hungarian National Museum), members of the Community Archaeology Programme of the Hungarian National Museum led by István Vida, as well as archaeology students from universities.

Within the approximately 2,000 m² work area, nearly 60 Roman-age burials of mixed rite were excavated, along with a short section of a presumably Late Roman ditch (*fossa?*) with a right-angled turn, and a 17th–18th-century ditch. The Roman graves belonged to a previously unknown cemetery associated with the western roadside zone of the auxiliary fort of Campona and its vicus, along the *limes* road.

Based on the density and distribution of the burials, further graves can be expected to the east and south, while the western part of the excavation likely reached the edge of the cemetery, as no further graves were

1. kép: Halomsírhoz tartozó körárok bontás közben (Fotó: Beszédes József)

Fig. 1. Circular ditch belonging to a tumulus during excavation (Photo by József Beszédes)

A legkorábbi sírokat a Kr. u. 2. század elejéről származó hamvasztásos rítusú temetkezések jelentették. A 2. század folyamán a hamvasztás, ezen belül is főként a szórthamvas temetkezés maradt a leggyakoribb rítus. A 2. század második felében viszont már felbukkant a hantolás is, amely a 3. század folyamán végig uralkodó rítus maradt. A temető a 4. század első felében még használatban volt, a század második felére, illetve az 5. századra keltezhető leletanyag azonban már nem került elő.

A hamvasztásos temetkezések zöme magas térszínten került elő, néhol alig 25–30 cm-rel a jelenlegi felszín alatt. Számos esetben 80–90 cm mélységben hosszanti szántásnyomokat tudtunk megfigyelni. Ez arra utal, hogy a mezőgazdasági tevékenység jelentősen roncsolta a hamvasztásos sírok egy részét, sőt többet közülük nyomtalanul meg is semmisíthetett.

A hamvasztásos sírok csaknem felét körárok határolta, általában egy, ritkábban két bejáratú megszakítással. (1. kép) Összesen 22, eltérő méretű körárok vagy körárok-részlet került elő, melyek átmérője négy métertől 8,5 méterig terjedt. Ott, ahol megmaradtak a hamvasztásos sírok a körárkon belül, mindig középen helyezkedtek el és általában északkelet-délnyugati tájolást követtek. Az egy-két méter széles bejárat a feltárási terület északi és keleti körárkainál északra, míg a déli-délnyugati csoportnál többnyire dél felé nézett. Ennek valószínűleg topográfiai okai lehettek: az északi csoport tájolása a munkaterület északi szomszédságá-

found in the smaller investigated area prepared for the stormwater basin. The Late Roman right-angled ditch excavated here may rather be associated with a watchtower than with the cemetery itself.

The earliest graves were cremation burials dating to the early 2nd century AD. Throughout the 2nd century, cremation—predominantly in the form of scattered cremation burials—remained the most common funerary rite. In the second half of the 2nd century, inhumation also appeared, which then became the dominant burial practice throughout the 3rd century.

The cemetery was still in use in the first half of the 4th century, but no finds datable to the second half of the 4th century or the 5th century were unearthed.

The majority of the cremation burials were found relatively close to the present ground level, in some cases only 25–30 cm below the surface. In several instances, longitudinal plough marks were observed at depths of 80–90 cm, indicating that agricultural activity had significantly disturbed parts of the cremation graves and may even have completely destroyed some of them without trace.

Nearly half of the cremation graves were enclosed by circular ditches, generally with one, more rarely two, entrance gaps. (Fig. 1) A total of 22 circular ditches or ditch segments of varying size were identified, with diameters ranging from 4 m to 8.5 m. Where cremation burials survived within the enclosures, they were always

2. kép: Helyben rekonstruált halomsír (Fotó: Beszédes József)

Fig. 2. Reconstructed tumulus in situ (Photo by József Beszédes)

ban, nagyjából a mai Nagytétényi út nyomvonalában futó *limes* úthoz igazodott, míg a déli körárkok egy feltételezett belső temetői úthoz kapcsolódhattak.

A körárkok pontosabb értelmezése, így a sírhely rekonstruálása kapcsán újabban vita bontakozott ki. (2. kép) Az általunk feltárt körárkok nagy valószínűséggel nem sírkertek, hanem mára már teljesen elszántott, egykori halomsírok (*tumuli*) maradványai. Ezt a felvetést alátámasztja az a tény is, hogy több körárkok betöltéséből nagy számban kerültek elő közepes méretű faragatlan, tört kövek. Ezek feltehetően a halomsírok földfeltöltésének alját megtámasztó kősor, kőpakolás leomlásának következtében gurultak be az árokba.

A hamvasztásos sírok jellemző mellékletei a kerámia- és üvegedények, a *firmamécsesek*, az érmek, az üvegyöngyök és egyéb ékszerek voltak. Az ékszerek közül kiemelnénk a 2. számú sírban talált két darab, S-akasztós, drágakő-berakásos arany fülbevalót, valamint a több sírból is előkerült aranyozott üvegyöngyöket. A kerámiaedények változatos formakincset mutatnak, gyakoriak voltak a sávos festésű, fogaskarcolásos korsók, vízszintesen kihajló peremű tálak, behúzott peremű festett tálak, továbbá poharak (köztük több horpasztott falú példánnyal), és festett kancsók. Az éremanyagot 2. századi veretek alkották.

A mintegy 20 hantolásos temetkezés egy-két kivételtől eltekintve nem vágta a korábbi hamvasztásos sírokat (3. kép), hanem azokat kikerülve, a még szabadon lévő köztes zónákban helyezkedett el. Ez arra utal, hogy a temetőt folyamatosan használták. A korábbi (2.

centrally placed and generally oriented along a north-east–southwest axis.

The entrance gaps, typically 1–2 m wide, were oriented northwards in the northern and eastern ditch group, while in the southern–southwestern group they more commonly faced south. This pattern likely reflects topographical factors: the orientation of the northern group corresponds to the line of the *limes* road running along the northern boundary of the excavation area (approximately the present-day Nagytétényi Road), whereas the southern ditches may have been connected to an internal cemetery pathway.

The precise interpretation of the circular ditches, and thus the reconstruction of the burial features, has recently become the subject of debate among researchers. (Fig. 2) The circular ditches unearthed during our excavation are most likely not grave enclosures, but rather the heavily ploughed remains of former burial mounds (*tumuli*).

This interpretation is supported by the fact that a large number of medium-sized, unworked and fragmented stones were recovered from the fills of several circular ditches. These stones are most plausibly interpreted as having originated from a stone packing or retaining ring at the base of the mound's earthen fill, which collapsed and rolled into the surrounding ditch as the mound structure decayed and was later destroyed by agricultural activity.

The typical grave goods from the cremation burials included ceramic and glass vessels, oil lamps (*Firma-*

3. kép: Hantolásos temetkezés (Fotó: Beszédes József)

Fig. 3. Inhumation burial (Photo by József Beszédes)

századi) síroknak jól látható nyomai voltak még a 3. század folyamán is.

A hantolásos sírok tájolásukat tekintve főként északkelet-délnyugati irányt mutattak, ami a *limes* út irányával egyezett. Ettől eltérő (pl. észak-dél) tájolású sírok is előkerültek, amelyek inkább a rendelkezésre álló hely szűkösségéhez való alkalmazkodást tükrözik, semmint valamilyen kultikus-vallási szokást.

A sírformák változatosak voltak: az egyszerű ún. „földsírok” mellett padmalyos és padkás sírok, a kőpakolásos sírok több típusa és egy egyszerűbb szarkofág is előfordult. Érdekes külön kiemelni egy, a római korban meglehetősen ritka sírformát, ahol négy cölöplyuk mutatkozott a sírfenek sarkaiban. Ezeket leginkább a halotti kerevet nyomaiként értelmezhetjük.

Az elhunytat általában háton fekvő helyzetben, karjait könyökben meghajlítva, fakoporsóba téve helyezték örök nyugalomra. Néhány esetben a lábakat keresztbe tették.

A hantolásos sírok jellemző mellékletei az érmek, a *firmamécsesek*, a kerámia- és üvegedények voltak, de előkerültek arannyal befuttatott üveggyöngyök, korai hagymagombos *fibulák*, továbbá tüköruvegek és egy *ascia* (ácsbalta) is. A viseleti tárgyak közül a *caligasze-*

lampen), coins, glass beads, and various other types of jewellery. Among the jewellery finds, particular mention should be made of two S-shaped hook earrings with gemstone inlays recovered from Grave 2, as well as gilded glass beads found in several graves. The ceramic assemblage showed a wide variety of shapes, with commonly occurring types including band-decorated and comb-incised jugs, bowls with horizontally everted rims, painted bowls with inverted rims, as well as cups (including several examples with ribbed or corrugated walls), and painted jugs. The numismatic material consisted of 2nd-century coins.

The approximately 20 inhumation burials, with only one or two exceptions, did not cut into the earlier cremation graves (Fig. 3), but were instead placed in the remaining open spaces between them. This suggests that the cemetery was in continuous use over time, and that the earlier (2nd-century) graves were still clearly visible into the 3rd century.

In terms of orientation, the inhumation burials predominantly followed a northeast–southwest axis, corresponding to the direction of the *limes* road. Some burials deviated from this pattern (e.g. north–south orientation), which is more likely to reflect spatial constraints within the cemetery rather than any specific ritual or religious practice.

The burial types were diverse: alongside simple earth graves, there were niche graves and ledged (bench-type) graves, several types of stone-covered graves, and also a simple sarcophagus. Of particular interest is a relatively rare Roman-age grave type in which four postholes were observed at the corners of the grave pit. These are most plausibly interpreted as the traces of a funerary bier or mortuary bed placed within the grave.

The deceased was typically buried in a supine position, with the arms bent at the elbows, placed in a wooden coffin. In some cases, the legs were crossed.

Typical grave goods in the inhumation burials included coins, oil lamps (*Firmalampen*), ceramic and glass vessels, as well as gilded glass beads, early *Zwiebelkopf fibulae*, mirror glass fragments, and an *ascia* (carpenter's axe). Among items of dress and equipment, *caligae* nails (hobnails of military sandals) should also be highlighted, as well as iron coffin nails among the miscellaneous finds.

Surprisingly, archaeological features were not identified from any period between the late Roman Age and the 17th century. However, metal-detecting survey of the surface humus yielded stray finds from the Hungarian Conquest period, the Árpadian Age, and the 15th–16th centuries (including mounts and coins).

geket, az egyéb leletek közül pedig a vas koporsószegeket érdemes még kiemelni.

Meglepő módon a késő római korszak és a 17. század közötti időszakból nem találtunk régészeti jelenléteket. A felszíni humusz fémkeresővel történő átvizsgálása azonban honfoglalás kori, Árpád-kori és 15-16. századi szórvány leleteket (vereteket és érmeket) eredményezett.

Az ásatási terület északi szélén végigfutó lekerekített aljú árok a 17-18. századra keltezhető.

RÉSZTVEVŐK: Beszédes József ásatásvezető régész, Mészáros Boglárka régész, Mráv Zsolt régész (MNM), Vida István régész (MNM), Falchetto Alfred régésztechnikus, Milbich Tamás régésztechnikus, Németh Zsófia régésztechnikus, Szabó Balázs régésztechnikus, Tóbel-Domokos Tícia régésztechnikus, Fábíán István geodéta, Kovács Tibor geodéta, Erős Dóra restaurátor, Gábler Szilvia restaurátor, Sándor Lajos fémkeresős szakember (Sandax Kft.), Hammer Flóra régészhallgató, Lamm Péter régészhallgató, Pokker Daniella régészhallgató, Rudan Kata régészhallgató, Sziránszki Klaudia régészhallgató, Szluka Beáta régészhallgató, Tóth Mária régészhallgató, Turi Attila régészhallgató, Bócz Béla önkéntes, Juhász-Horváth Sándor önkéntes, Sebály László önkéntes, Szatmári Nagy Bettina önkéntes

Beszédes József

The shallow ditch with a rounded base running along the northern edge of the excavation area can be dated to the 17th–18th centuries.

CONTRIBUTORS: József Beszédes (lead archaeologist), Boglárka Mészáros (archaeologist), Zsolt Mráv (archaeologist, HNM), István Vida (archaeologist, HNM), Alfred Falchetto (archaeological field technician), Tamás Milbich (archaeological field technician), Zsófia Németh (archaeological field technician), Balázs Szabó (archaeological field technician), Tícia Tóbel-Domokos (archaeological field technician), István Fábíán (surveyor), Tibor Kovács (surveyor), Dóra Erős (conservator), Szilvia Gábler (conservator), Lajos Sándor (metal detecting survey, Sandax Ltd.), Flóra Hammer (archaeology student), Péter Lamm (archaeology student), Daniella Pokker (archaeology student), Kata Rudan (archaeology student), Klaudia Sziránszki (archaeology student), Beáta Szluka (archaeology student), Mária Tóth (archaeology student), Attila Turi (archaeology student), Béla Bócz (volunteer), Sándor Juhász-Horváth (volunteer), László Sebály (volunteer), Bettina Szatmári Nagy (volunteer)

József Beszédes